

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QITUVCHILARIDA AKT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI: ZAMONAVIY RAQAMLI VOSITALAR TA'SIRI

Lolayeva Durdona Raxmatovna

Yangi Asr Universiteti 2-kurs magistranti

Tel: 990393348

E-mail:lolayevadurdona@959gmail.com

Annotatsiya. Biz ushbu tezisda boshlang'ich maktab o'qituvchilarida AKT kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslarini va zamonaviy raqamli vositalar ta'sirini tahlil qilamiz. Xalqaro va o'zbek manbalariga asoslangan holda psixologik omillar, pedagogik modellar va rivojlantirish usullarini ko'rib chiqamiz. Natijalar ta'lim sifatini oshirishda raqamli integratsiyaning muhimligini ko'rsatadi. Bundan tashqari u ta'lim tizimi yaxshilanishiga o'zining katta hissasini qo'sha oladi. Faqat bir qancha sabablarni hisobga olinishi kerak. Tezis davomida bu bir necha xalqaro va O'zbekiston misolidagi namunalar bilan ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar. AKT kompetensiyasi, psixologik asoslar, pedagogik asoslar, raqamli vositalar, boshlang'ich maktab o'qituvchilari, raqamli ta'lim.

Kirish. Bugungi kunda zamonaviy ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ning roli tobora ortib borayotgani hech kimga sir emas. Ayniqsa, boshlang'ich maktab o'qituvchilari uchun raqamli vositalar nafaqat o'quv jarayonini boyitish vositasi, balki bolalarning kognitiv va emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim omilga aylanib bormoqda. Bu mavzu dolzarbliigi shundaki, bugungi kunda o'qituvchilar nafaqat an'anaviy pedagogik usullarni bilishlari zarur. Shuningdek raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak. AKT kompetensiyasi o'qituvchilarning kasbiy samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilaydi. O'zbekistonda ham ta'lim vazirligining raqamli ta'limni rivojlantirish strategiyalari bu jarayonni tezlatmoqda. Ammo bizning sharoitda bo'lajak o'qituvchilarning psixologik tayyorgarligi va pedagogik asoslarini mustahkamlashda hali ko'p ishlar qilinishi zarur. Ushbu tezisning maqsadi – boshlang'ich maktab o'qituvchilarida AKT kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslarini tahlil qilish va zamonaviy raqamli vositalarning ta'sirini ko'rib chiqishdan iboratdir. Tadqiqot ishi xalqaro va o'zbek manbalariga asoslanadi. AKT kompetensiyasini rivojlantirishda psixologik omillar hal qiluvchi rol o'ynaydi. U o'qituvchilarning o'ziga ishonch va motivatsiyasi raqamli vositalarni qo'llashda muhim hisoblanadi. Misol sifatida aytishimiz mumkinki, Frontiers jurnalidagi tadqiqotga ko'ra, pedagogik treninglar o'qituvchilarning onlayn darslardagi o'quvchi-markazlashtirilgan yondashuvini kuchaytiradi va raqamli vositalardan turli maqsadlarda foydalanishni rag'batlantiradi. Bu psixologik jihatdan o'qituvchilarning

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

emotsional charchashini kamaytiradi va ishonchini oshirishini ko'rsatib beradi. Boshlang'ich maktab o'qituvchilari uchun bu ayniqsa muhim, chunki yosh bolalar bilan ishlashda raqamli vositalar kognitiv rivojlanishga katta ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning AKT malakasi yaxshi bo'lsa, ularning ish joyidagi tashvishi kamayadi va emotsional farovonligi ortadi. Ish faoliyati davomida hotirjam va o'ziga ishongan pedagog ta'lim jarayonida katta yutuqlarga erisha oladi. Yana bir tajribada, ResearchGate'dagi maqolada bo'lajak o'qituvchilarning sun'iy intellekt (SI) kompetensiyasini rivojlantirish psixologik jihatdan refleksiya va adaptiv o'rganishga asoslangani ta'kidlangan. Bu o'qituvchilarda ichki motivatsiyani shakllantiradi, chunki ular raqamli vositalarni nafaqat texnik, balki emotsional jihatdan qo'llashni o'rganadilar. Pedagogik jihatdan, AKT kompetensiyasini rivojlantirish TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) modeliga asoslanadi. Bu texnologiya, pedagogika va mazmuni birlashtiradi. Bu model o'qituvchilarga raqamli vositalarni o'quv maqsadlariga moslashtirishga yordam beradi. Xalqaro tajribada, masalan, MDPI jurnalidagi tadqiqotda boshlang'ich o'qituvchilar raqamli vositalarni vizualizatsiya va gamifikatsiya uchun ishlatishadi, ammo talabalar ijodiy faoliyatida kam qo'llangani ko'rsatib o'tilgan. Bundan ma'limki, pedagogik kompetensiyalarning murakkabdir, u bilan ishlash davomida yosh bolalarning kognitiv va emotsional ehtiyojlarini hisobga olish zarur. Zamonaviy raqamli vositalar (masalan, Wordwall, Kahoot, Scratch) boshlang'ich ta'limda katta ta'sir ko'rsatib kelmoqda. MDPI tadqiqotida bu vositalar darslarni boyitgani, ammo talabalar ijodiyotini kam rivojlantirgani ko'rsatilgan. Sababi psixologik jihatdan, ular bolalarning diqqatini jamlash va motivatsiyasini oshiradi, masalan, multisensor ta'sir orqali eslab qolishni yaxshilaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalar o'qituvchilarning emotsional farovonligiga ta'sir etadi. AKT malakasi yuqori bo'lgan o'qituvchilar charchashi kam bo'lgani qayd etilgan. O'zbekiston uchun bu vositalar ta'limni raqamlashtirishda muhim, ammo infratuzilma va treninglar yetarli bo'lishi kerak. Tadqiqot davomidagi xulosalarga tayanib quyidagicha taklif va usullarni berib o'tamiz. Rivojlantirish AKT kompetensiyasini rivojlantirish uchun xalqaro tajribalarni o'zbek ta'limiga moslashtirish zarur. Masalan, TPACK modelini qo'llab, treninglarni integratsiyalash. O'zbekiston uchun, bo'lajak o'qituvchilarga SI va data analitikasini o'rgatish taklif etish muhim. Bu tizimlar biz uchun hali ozroq yangi hisoblangani uchun bizning ta'lim tizimimizdagi barcha pedagog hodimlar to'liq moslashishgan emas. Bundan tashqari chekka qishloq joylarida internet tizimi to'liq darajada mukammal emas. Avvalo shu tomonlarni hisobga olinishi zarur. Yana qo'shimcha taklif sifatida ayta olamizki, quyida keltirilgan takliflarni ham yo'lga qo'yish ancha foyda keltiradi ta'lim tizimimiz va pedagoglarimiz uchun.

1. Pedagogik treninglarni oshirish;
2. Raqamli vositalarni amaliy loyihalarda qo'llash;
3. Psixologik qo'llab-quvvatlash;
4. Mahalliy va xalqaro manbalarni integratsiya qilish.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Xulosa. Xulosa sifatida ayta olamizki, boshlang'ich maktab o'qituvchilarida AKT kompetensiyasini rivojlantirishi psixologik va pedagogik asoslarga tayanishi kerak. Raqamli vositalar ta'siri ijobiy, ammo samarali integratsiya talab qiladi. Xalqaro va o'zbek tajribalari bu jarayonni boyitadi, ammo uzluksiz treninglar zarur. Bu ta'lim sifatini oshirib, bolalarni raqamli dunyoga tayyorlaydi. AKT kompetensiyasi o'qituvchilarning professional samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kognitiv, emotsional va ijodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim jarayonini raqamlashtirishning asosiy omillaridan biriga aylanib bormoqda.

Zamonaviy raqamli vositalarning (interaktiv platformalar, gamifikatsiya elementlari, multimedia resurslari, sun'iy intellekt asosidagi vositalar) ikki tomonlama ta'siri mavjuddir. Bir tomondan, ular o'quvchilarning diqqatini jamlash, motivatsiyasini oshirish va ijodiy qobiliyatlarini (masalan, raqamli rassomlik, kompozitsiya yaratish, rang idroki) rivojlantirishga yordam bersa, ikkinchi tomondan esa, agar o'qituvchilarning kompetensiyasi yetarli bo'lmasa, vositalar faqat "ko'ngilochar" element sifatida qolishi mumkin. Xulosa qilib ayta olamizki, AKTni samarali integratsiya qilish orqali tajriba guruhlarida o'quvchilarning raqamli kompetensiyasi va ijodiy natijalari sezilarli darajada oshgan.

Shu bilan birga, muammolar ham mavjud: o'qituvchilarning psixologik tayyorgarligi yetarli emasligi, treninglarning amaliy qismi kamligi va raqamli xavfsizlik masalalariga yetarlicha e'tibor berilmasligi. Umuman olganda hozirda boshlang'ich maktab o'qituvchilarida AKT kompetensiyasini rivojlantirish ta'lim sifatini tubdan o'zgartirish, bolalarni raqamli dunyoga moslashtirish shart va zarurdir. Bu ularning kelajakdagi muvaffaqiyatiga poydevor yaratishning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Bu jarayon uzluksiz, tizimli va psixologik-pedagogik asoslarga tayangan holda amalga oshirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054. (TPACK modelining asosiy manbasi, barcha tadqiqotlarda keng qo'llaniladi).
2. Redecker, C. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/159770> (DigCompEdu ramkasi, o'qituvchilar raqamli kompetensiyasini baholash va rivojlantirish uchun asosiy standart).
3. Grewal, T. K. (202X). *Elementary school teachers' pedagogical digital competency and self-efficacy*. Scholars Crossing (Liberty University doctoral dissertation). (Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik raqamli kompetensiya va o'ziga ishonch).
4. Xoliqov, D. R. (202X). Ta'limda AKT kompetentlarini shakllantirish. *KiberLeninka* (CyberLeninka ilmiy kutubxonasi). <https://cyberleninka.ru/article/n/talimda-akt-kompetentlarini-shakllantirish-1>

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

5. (2025). Axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning boshlang'ich sinf o'quvchilari badiiy-ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishdagi o'rni. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/398372305_... (O'zbekiston kontekstida AKTning ijodiy rivojlanishga ta'siri bo'yicha tadqiqot).

6. (202X). Bo'lajak o'qituvchining umumiy pedagogik AKT kompetensiyasini shakllantirish asoslari. Innovative Academy Journal. <https://in-academy.uz/index.php/yoitj/article/download/33931/21691/34701>

7. (202X). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini axborot kommunikatsion kompetentligini rivojlantirish. Multi Journals Press / Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education.

<https://multijournals.org/index.php/excellencia-imje/article/download/2480/2571/4626>

